

Jia Zhang-ke

Jia Zhang-kes film skildrer fortabte mennesker i et urbant Kina – men giver samtidig tilskueren en sær fornemmelse af at betragte en helt anden verden

Kinas såkaldt sjette generation af filmkunstnere er efterhånden ved at vinde berømmelse og anerkendelse på de internationale filmfestivaler. Generationens første film kom i perioden 1993-95, og med deres rå skildringer af nutidens urbane Kina står de i voldsom kontrast til den foregående generations film, der bestod af smukke, men tragiske billeder af en svunden tid i landområderne.¹

Mens mange af den femte generations instruktører – herunder Zhang Yimou og Chen Kaige – er gået over til episke for-

tællinger produceret på store budgetter og med statslig opbakning, har en gruppe instruktører fra den sjette generation, hovedsagelig udklækket på filmakademiet i Beijing, valgt at forblive uafhængige af de store studiers finansielle midler – og såmænd også af statens godkendelse af deres filmprojekter.

Jia Zhang-ke er den måske vigtigste aktør i den sjette generation. Hans stil er kompromisløst nedtonet. Han forsøger ikke at lefle for sit publikum ved at overdramatisere sine film – noget, han har

The World (Shijie, 2003)

beskyldt femte generation for at gøre.² Det er mennesker, der er i centrum i alle Jias hidtil fire film. Fortabte mennesker i det urbane Kina.

I cirkler med monorail. Jia Zhang-kes verden er en skæv refleksion af vores. Alle dens elementer er genkendelige eller realistiske. Men personerne lever konstant ude af synkronisering med den – de finder sig aldrig til rette.

Den skæve verden har i Jias seneste film, *The World (Shijie, 2004)*, form af en forlystelsespark, hvor alle filmens personer bor og arbejder. De underholder besøgende i parken med alverdens danse og sange. I dette mikrokosmos i udkanten af Beijing findes kopier af Eiffeltårnet, pyramiderne, Stonehenge og det skæve tårn i Pisa – alle i mellemstort format.

Denne syntetiske verden indeholder alskens vidundere, og alligevel drømmer filmens hovedpersoner, Tao og Taisheng, om at opleve verden udenfor. Der er en herligt nedtonet ironi på spil her, som er karakteristisk for Jias film. Kvinden Tao liver momentant op, hver gang hun tager turen i parkens monorail, der kører i cirkel inde i parken. Hun er altid på vej, men rykker sig i virkeligheden aldrig ud af stedet. Hun har hele verden for sine fødder, men er mentalt indespærret af den symbolske grænse, der udgøres af parkens mur.

Det er et gennemgående træk ved Jias film, at personerne ikke mestrer den verbale kommunikation. Tao og Taisheng kommunikerer mest ved hjælp af sms-beskeder, misforstår derfor hinanden – og ender med at glide i hver sin retning. Den eneste, der synes at være på bølgelængde med Taos følelser, er en kvindelig russisk gæstearbejder, der selv længes hjem til sin familie. De to har ikke noget fælles sprog,

men kan så meget desto lettere falde hinanden grædende om halsen.

Sjældent bliver det dog så ekspressivt. Selv kropssproget er i Jias film et redskab, der som regel først bliver til at aflæse, når personerne er alene. Her har Jia Zhang-ke sin store styrke. Han kan gøre personernes manglende evne til at kommunikere deres drømme og frustrationer næsten håndgribelig, men uden at selve følelserne projiceres over på publikum. Jia anvender hverken underlægningsmusik eller close-ups til at gøre disse situationer intense; næsten alle scener er optaget fra middelfast i lange sekvenser. Det er de fremmedgørende og ofte absurde omgivelser, der sætter menneskets fortabthed i relief.

Økonomisk depression. I stedet for vanlig underlægningsmusik anvender Jia i sine film utallige lydklip, der sendes ud over byen gennem skrattende, forvrængende højtalere. Oftest har disse lydklip ingen betydning for filmenes handling eller personer. Men de sender det vigtige signal, at den virkelige verden eksisterer et sted derude – og ofte bærer lydklippene på referencer til tidstypiske populærkulturelle fænomener og til konkrete historiske hændelser.

For eksempel hører vi i starten af *Unknown Pleasures (Ren xiao yao, 2002)* en reklame for det kinesiske statslotteri – en subtil opsummering af hovedpersonernes håb om at kunne leve et behageligt liv. Hvilket vitterligt er lige så usandsynligt som at vinde i lotteriet, når man som Xiao Ji og Bin Bin bor i industribyen Da Tong, hvor mennesker i hobetal mistede deres arbejde, da det frie marked kom til Kina med de økonomiske reformer i 90'erne. Man kunne forestille sig, at en sådan virkelighedsskildring hældede mod det nostalgiske. Men sådan er det ikke engang. Det

oprindelige Kina synes glemt og borte, og som et af de sørgelige resultater af landets fejlslagne planøkonomi står Da Tong som et usentimentalt gravmonument over kommunismen. Byens fabrikker var allerede forældede, dengang de blev bygget, og Jia fremhæver betonarkitekturen i al dens monotone tristesse.

Den økonomiske depression gennemsyrrer hele Xiao Jis og Bin Bins verden. Arbejdsløse og målløse lever de en dag ad gangen, og mens resten af den kinesiske befolkning bryder ud i jubel, da Kina i et baggrundslydklip bliver valgt som værtsnation for de Olympiske Lege i 2008, kigger de uforstående på hinanden. Det ændrer ikke noget i deres verden.

Deres rastløse hverdag går med at forfølge håbløse drømme, der er påvirket af fantasmer om den vestlige kultur. Xiao Ji og en veninde diskuterer, hvor let forbrydere slipper afsted med at røve og plyndre i Hollywood-film som *Pulp Fiction* (1994), og de fortsætter med at kopiere John Travolta og Uma Thurmans dansescene.

Rock og breakdance. I sin stærkt social-realistiske debutfilm, *Xiao Wu* (1997), fortæller Jia historien om lommetyven Xiao Wu, der bortset fra sin profession er en meget almindelig kineser i perioden omkring 1993. Det er på dette tidspunkt, at de økonomiske reformer for alvor begynder at skille de nyrige, der formår at udnytte reformerne, fra resten af befolkningen. Som et billede på de nyrige ser vi Xiao Wus tidligere partner, der er blevet en velhavende entreprenør og for fin til at omgås lommetyve.

I *Platform* (*Zhantai*, 2000), Jias anden spillefilm, forsøger den progressive kunstner Minliang i 80'ernes Kina at trænge igennem til sit utaknemmelige publikum. Konstant prøver han at være med på de

nyeste trends og forsøger sig blandt andet med rock og breakdance. Men skønt han taler samme sprog som sine tilhørere – en dialekt, der tales i Shan Xi-provinsen – er han ikke i stand til at kommunikere sin kunst.

Instruktøren har selv omtalt savnet af en fælles kulturforståelse som et reelt nationalt problem i 80'erne: "I den periode måtte kineserne konstant forholde sig til introduktionen af nye ting. Og vi anede ikke, hvad det var for ting. Det var en slags kulturel blindhed."³

Der er næppe tvivl om, at Jia Zhang-ke identificerer sig med den misforståede kunstner. I *Unknown Pleasures* indtager han sågar en birolle, hvor han synger en uforståelig italiensk sang, fremstår som en idiot og omtales som 'landsbytossen'.

Det ventende folk. Den harme, der ulmer i et sådant satirisk udtryk for selverkendelse, skyldes nok i vid udstrækning den kinesiske stats modtagelse af Jias film. Alle de tre første er blevet forment offentlig visning.⁴

Med *The World* gik Jia for første gang den slagne vej og søgte statslige godkendelser lige fra begyndelsen af processen. Og fik opbakning. Faktisk forlyder det, at de regulerende instanser ønskede at holde filmen på plakaten, selv efter at den havde trukket det begrænsede biografpublikum, den kunne. Man kan kun spekulere i, om de ansvarlige mistolkede de mange optagelser fra turistattraktionen World Park som en hjertevarm reklame for stedet og det globaliseringsbevidste Kina som helhed.

Men det er og bliver svært at forestille sig en Jia Zhang-ke lave skønmalerier af det moderne Kina. Skønt der er små glimt af håb i hans film, handler de i bund og grund om fortabte sjæle i et samfund, der bevæger sig i en retning, de hverken for-

mår at udnytte eller følge. Og ikke mindst om den ensomhed, de oplever, mens dette langsomt går op for dem.

Som originaltitlen på Jias anden spillefilm indikerer – *Zhantai* betyder ordret 'togperron' – er instruktøren optaget af ventende folk. Folk, der sjældent er klar over, hvad de venter på, eller om noget overhovedet vil ske. På samme måde kan oplevelsen af Jia Zhang-kes film beskrives. Det er skarpe og meget humane film, men også uafrundede historier, hvor man venter på et klimaks, en forløsning af en slags – der ikke kommer.

Terkel K. Tolstrup

Noter

1. Corliss, Richard (2001). "Bright Lights". In *Time Asia*, 26. marts 2001.
2. Teo, Stephen (2001). "Cinema with an Accent – Interview with Jia Zhangke, director of Platform". In *Senses of Cinema*, juni 2001.
3. Berry, Michael (2003). "A Film Comment online exclusive". In *Film Comment*, marts/april 2003.
4. Internationalt opnåede *Xiao Wu* dog anerkendelse ved blandt andet filmfestivalen i Berlin, hvilket betød, at Jia havde international opbakning til sit næste projekt fra Takeshi Kitano's japanske produktionsselskab, Office Kitano, og fra franske Artcam International.

Filmografi

1997	Xiao Wu
2000	Zhantai/Platform
2002	Ren xiao yao/Unknown Pleasures
2004	Shijie/The World